9. Просандєєва Л. Є. Психолого-педагогічні умови становлення автономності особистості / Л. Є. Просандєєва. // Актуальні проблеми психології. – 2015. – №38. – С. 396–407.

10. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Р. Роджерс. – Москва: Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.

11. Сметаняк В. В. Особистісне самовизначення і свобода в ракурсі взаємної детермінації / В. В. Сметаняк. // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – 2003. – №8. – С. 53–59.

12. Сметаняк В. І. Психологічні особливості ціннісного самовизначення особистості у ранній юності / В. І. Сметаняк. // Психологія особистості. – 2012. – №1. – С. 177–183.

13. Фридман Л. М. Психологическая наука учителю / Л. М. Фридман, К. Н. Волков. – Москва: Провсещение, 1985. – 224 с.

УДК 377.8

М. В. Богдадюк, м. Львів, Україна / M. V. Bogdadiuk, Lviv, Ukraine
emal:bogdadiyk.m@ukr.net

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ

Анотація. *У статті досліджуються методологічні основи професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів. Методологію дослідження представлено як систему, що включає загальний напрям дослідження, підходи, принципи і методи, які використовуються для його організації та проведення, аналізу отриманих результатів, що дає можливість розглядати розвиток професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів як складний еволюційний процес, який характеризується постійними змінами його складових під впливом певних факторів в умовах конкретного історичного періоду. Для розкриття методології дослідження вагоме значення відводимо методологічним підходам до вивчення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів, які дозволяють здійснити об'єктивний і комплексний аналіз теорії та практики такої підготовки в означених хронологічних межах дослідження. У якості базових підходів виступають системний, синергетичний, історико-хронологічний, культурологічний, компетентнісний, діяльнісний та особистісний.*

Ключові слова: *методологія дослідження, підходи, принципи, методи, система, професійна підготовка, майбутні фахівці, художні промисли.*

METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF PROFESSIONAL PREPARATION FOR FUTURE FACTORS OF FOLK ARTIFICIAL INDUSTRIES

Abstract. *The article deals with the methodological bases of professional training of future specialists of folk arts crafts. The methodology of the research is presented as a system that includes the general direction of research, approaches, principles and methods used for its organization and conduct, analysis of the results, which makes it possible to consider the development of professional training of future specialists in folk arts crafts as a complex, evolutionary process characterized constant changes of its components under the influence of certain factors in the conditions of a particular historical period. For the disclosure of the research methodology, we attach considerable importance to the methodological approaches to the study of the professional training of future specialists in folk arts crafts, which allow for an objective and comprehensive analysis of the theory and practice of such training in the specified chronological limits of the study. Systemic, synergistic, historical-chronological, cultural, competency, activity and personal are the basic approaches.*

Key words: *research methodology, approaches, principles, methods, system, professional training, future specialists, artistic crafts.*

Постановка проблеми. Методична система професійної підготовки, здатної до самоорганізації, постійно відчуває на собі вплив законів, які функціонують у суспільстві, а тому дослідження шляхів розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів спрямовується на виявлення основних

© М. В. Богдадюк, 2018

тенденцій і закономірностей цього розвитку. Якщо педагогічні закономірності та тенденції виражають сутнісні, стійкі й необхідні зв'язки між причиною і наслідком, то принципи, які з них випливають, визначають стратегію і тактику професійно-педагогічної діяльності фахівців, характер їхньої творчої взаємодії в навчально-виховному процесі ПТНЗ. Професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів у ПТНЗ передбачає, передусім, визначення теоретико-методологічних підходів, дотримання яких дасть можливість отримати об'єктивні результати історико-педагогічного дослідження.

Методологічний підхід як педагогічна категорія трактується як наукове знання про напрями, способи, методи наукового пізнання, дослідження [12, с. 130]. Зазначимо, що якщо термін «методологія» та його похідні є широко вживаними та дослідженими, то термін «підхід» трактується по-різному. У словнику з методології зазначено, що підхід розглядають і як певний вихідний принцип, вихідну позицію, основне положення чи переконання (цілісний, комплексний, системний, синергетичний та ін.), і як напрям вивчення предмета дослідження (історичний, логічний, змістовий, формальний та ін.) [9, с. 117–118].

У нашому випадку термін «підхід» буде використовуватися як напрям вивчення предмета дослідження. І. Шкабара до основних підходів історико-педагогічної науки зараховує конкретно-історичний підхід (розгляд перевірених фактів історії освіти в широкому соціокультурному аспекті), цивілізаційний підхід (розуміння історії як типологічної багатоманітності соціокультурних динамік і форм життєдіяльності людей), культурологічний підхід (розглядає феноменологію тісних зв'язків культури, досвіду людства і виховання), аксіологічний підхід (виявляє ціннісно-смислові орієнтири в історико-педагогічному досвіді з метою його застосування для вирішення освітніх проблем), антропологічний підхід (концентрація уваги на людині як базовій цінності та меті освіти) [14, с. 40].

С. Бобришов розподіляє систему методологічних підходів у історико-педагогічному дослідженні на три групи:

– базові загальнонаукові підходи (системний, структурний, функціональний, історичний, логічний, модельний, синергетичний та ін.), які забезпечують необхідну якість дослідницької програми з погляду відповідності канонам історичної науки;

– парадигмальні підходи, основу яких становлять визнані концепції та теорії, які розкривають різні аспекти детермінації суспільного розвитку людства (парадигмально-педагогічний, поліпарадигмальний, антропологічний, соціально-стратифікаційний, аксіологічний, культурологічний, цивілізаційний, стадіально-формаційний);

– інструментальні підходи технологічного характеру, які передбачають застосування дієвих алгоритмів вирішення стандартизованих дослідницьких завдань (порівняльно-зіставний, герменевтичний, проблемно-генетичний, онтологічний, феноменологічний і диверсифікаційний) [2, с. 36].

Аналіз попередніх досліджень. Методологію історичного знання в педагогічній науці розглядали О. Адаменко, Л. Березівська, І. Бех, С. Гончаренко, Н. Гупан, М. Євтух, В. Краєвський, В. Кушнір, О. Мисечко, Н. Ничкало, О. Сухомлинська, С. Федосова та ін.

Мета статті полягає у розкритті суті методологічних підходів, на яких базується дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у професійно-технічних навчальних закладах Західної України у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття.

У дослідженні виходимо з того, що професійна підготовка майбутніх фахівців народних художніх промислів, яка здійснюється в системі професійно-технічної освіти, зумовлюється конкретними історичними умовами та політичними, соціальними, економічними чинниками розвитку суспільства у ІІ половині ХХ століття – на початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Для розкриття методології дослідження вагоме значення відводимо методологічним підходам до вивчення професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів, які дозволяють здійснити об'єктивний і комплексний аналіз теорії та практики такої підготовки в означених хронологічних межах дослідження. В якості базових підходів виступають системний, синергетичний, історико-хронологічний, культурологічний, компетентнісний, діяльнісний та особистісний.

Педагогічну інтерпретацію *системного підходу* в дослідженні представляють у своїх наукових працях ряд авторів: Н. Бордовська, А. Жиліна, В. Загвязинський, А. Капська, С. Корчинський, В. Краєвський, М. Кудаєв, В. Невська, А. Новіков, П. Образцов, Т. Просвєтова, Р. Сабітова, Т. Савченко, Г. Селевко, Л. Тенчуріна, Л. Шипіліна, Є. Яковлєв, Н. Яковлєва та ін. Розглядаючи системний підхід у якості педагогічної системи, С. Смірнов, Н. Котова, Є. Шиянов тлумачать його як сукупність пов'язаних компонентів: мети освіти, об'єктів освітнього процесу, змісту освіти, методів і форм педагогічного процесу та матеріальної бази і саме в такому руслі аналізують процес підготовки майбутнього фахівця [10, с. 50].

Отже, системний підхід передбачає підхід до досліджуваної проблеми як до цілісної системи, елементи якої перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності між собою і з зовнішнім середовищем, забезпечуючи перманентний розвиток системи під впливом певних умов і факторів. Він є основоположним науковим

підходом, який дозволяє не лише дослідити стан професійної підготовки, а й відобразити процес її розвитку, враховуючи феномени диференціації й інтеграції.

Аналіз системного підходу, враховуючи специфіку педагогічних систем, дає можливість стверджувати, що при поясненні та прогнозуванні змін професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів необхідно враховувати їхні соціальні, інформаційні, гуманітарні, суб'єктивні характеристики, а також синергетичний характер протікання.

Синергетика, на думку Г. Хакена, є сукупним колективним ефектом взаємодії великої кількості підсистем, що спричиняє утворення стійких структур і самоорганізації у складних системах [13, с. 401].

Застосування *синергетичного підходу* в педагогічних дослідженнях обґрунтовано у працях Л. Березівської, Є. Бондаревської, В. Андрущенко, М. Богуславського, І. Княжевої, Н. Колісніченко, С. Курдюмова та ін.

Так, Л. Березівська дійшла висновку, що цей підхід дає змогу показати еволюцію і динаміку реформування освітнього закладу як інтегрованого, складного, хвилеподібного, суперечливого процесу, котрий відбувається під впливом багатьох чинників [1, с. 31]. Розглядаючи синергетичний підхід в аспекті досліджуваної проблематики, слушною вважаємо позицію І. Княжевої, яка розглядає його як відкриту систему, що має здатність до самоорганізації, саморозвитку і віднаходить можливості для її розвитку через розробку наукової концепції. Її складові можуть виявляти різнорідність розвитку, що приводить до варіативності й неоднозначності перебігу і результатів освітнього процесу, суб'єктами якого є викладачі та студенти [4, с. 25-30].

Застосування синергетичного підходу для дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів допомагає виявити: ефекти змін професійної підготовки, вивчаючи їх і в інших системах, елементи яких є частиною педагогічної системи; динаміку її розвитку, що залежить від історико-педагогічної дійсності, соціальних, політичних і економічних чинників.

Найрозповсюдженішим є *історико-хронологічний підхід*, який дає можливість висвітлити основні події, які сприяли становленню професійно-технічних навчальних закладів, розвитку в них системи підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів.

Хронологічний підхід, на думку Л. Березівської, Н. Гупан, В. Кушнір, допомагає систематизувати досліджувані джерела в певній хронологічній послідовності, простежити зміни у професійно-технічній освіті у різні історичні періоди, сприяє розробці періодизації [1; 6].

Сутність історичного підходу розкривається в працях А. Басканова, С. Бобришова, М. Богуславського, Г. Корнетова, Є. Кошкіної, М. Кудаєва, С. Куликової, В. Кушнір, М. Лукацького, П. Образцова, Р. Сабітова, І. Федотової та ін. Стрижнем історичного підходу до педагогічних явищ і процесів науковці вважають логічне сходження від абстрактного до конкретного. Історичний підхід передбачає єдність логічного й історичного методів пізнання у процесі дослідження об'єктів, що розвиваються.

Історичний підхід, на думку В. Кушнір, базується на фундаментальному для історико-педагогічного дослідження принципі історизму, що визначає погляд на дійсність як об'єктивний, який змінюється та розвивається в часі. Логіка історичного підходу в дослідженні зумовлює важливість окреслення на кожному етапі соціально-історичного розвитку, реального стану вітчизняної школи та педагогіки, її місце в контексті світового розвитку освіти [6, с. 24].

Спираючись на судження науковців, вважаємо, що історико-хронологічний підхід дозволить окреслити розвиток професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів, спираючись на конкретні історичні факти та їх взаємозв'язок з особливостями історико-педагогічного процесу, в чіткій послідовності простежити розвиток професійної освіти у різні історичні періоди і сприятиме розробці періодизації професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів у Західній Україні в ПТНЗ в означений період.

Ефективним для порушеної проблематики дослідження є застосування *культурологічного підходу*, методологічна сутність якого розкривається в працях І. Боронілова, Н. Еміха, З. Меретукової, Г. Кортньова, Л. Руденко, Л. Шипіліної, І. Шкабари, Н. Еміхо та ін. Культурологічний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів забезпечує соціокультурний вимір історико-педагогічного процесу, концентрацію уваги на «економічних, соціальних, політичних обставинах, умовах, факторах, детермінантах функціонування і розвитку педагогічних феноменів, що є зовнішніми (контекстними) стосовно них і наповнюють їх соціокультурним змістом» [5, с. 154].

Культурологічний підхід, на думку З. Меретукової, передбачає бачення і процесу, і системи наукового дослідження крізь призму поняття культури [8, с. 137]. Культурологічний підхід дозволяє вивчити історико-педагогічний процес із позицій діалогу педагогічних культур, що включають базові теорії, концепції педагогів різних поколінь, та зрозуміти еволюцію і трансформацію ключових ідей, виявити глибинні підстави, найбільш значущі тенденції їх розвитку.

Важливим методологічним підходом для професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів є компетентнісний підхід, який, на думку науковців (Б. Авво, В. Лунячек, В. Медведєва, О. Пометун,

Т. Сорочан, М. Степко, Л. Супрунова та ін.), є медологічною основою реалізації сучасної професійної педагогічної освіти.

Звернення до компетентнісного підходу зумовлене потребою розгляду в роботі змісту професійної підготовки майбутнього фахівця народних художніх промислів на сучасному етапі, вимог до його знань і вмінь, професійно значущих компетентностей і компетенцій, здобувши які, майбутній фахівець зможе кваліфіковано діяти у відповідній професійній сфері. Формування компетенцій базується на досвіді, що виникає у процесі навчання. Цю точку зору, засновану на досягненнях теорії навчання, поділяють Ж. Піаже, Л. Виготський, Д. Брунер та ін.

Узгоджуючись із висновком О. Суботіної, вважаємо, що досвід – це, перш за все, засвоєна індивідом інформація, і як наслідок – готовність до дій у конкретній ситуації. Проте це не лише загальна кількість накопичених знань, прийомів дії, а й існуючий життєвий досвід. Від наявності сукупного досвіду, заснованого на хорошій теорії, залежить самореалізація особистості, постановка цілей і адекватна оцінка власної діяльності, а в кінцевому підсумку – ставлення до світу, суспільства. Діяльність особистості скеровується результатами осмислення власного досвіду.

Значення діяльності у дослідженні визначає актуальність *діяльнісного підходу*, головне значення якого полягає в тому, що він став основою розуміння «розвитку» як якісного перетворення в системі, що приводить до принципово нового її устрою і способу функціонування [7, с.304]. Цей факт зумовлює необхідність реалізації діяльнісного підходу в педагогічних дослідженнях, у тому числі у процесі підготовки фахівців.

Використання діяльнісного підходу в дослідженні професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів передбачає розуміння цього процесу навчання як процесу діяльності, спрямованої на становлення учня ПТНЗ як особистості та як майбутнього фахівця.

В органічній єдності з вищезазначеними підходами виступає *особистісний підхід*, що базується на ідеях І. Беха, Є. Бондаревської, І. Дичківської, І. Зимньої та інших, які розглядають особистість як суб'єкт діяльності. З точки зору особистісного підходу, професійна підготовка майбутніх фахівців розглядається як «суб'єктно орієнтована організація й управління педагогом навчальною діяльністю учня при вирішенні ним спеціально організованих навчальних завдань різної складності та проблематики. Ці завдання розвивають не тільки предметну і комунікативну компетентність учнів, а й його самого як особистість» [3, с. 5–6]. У нашому дослідженні особистісний підхід є важливим для визначення суб'єктності педагогічного процесу, що має значення для опису якості професійної підготовки майбутніх фахівців, їх професійної свідомості.

Висновок. Отже, для розкриття методології професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів вагоме значення становлять системний, синергетичний, історико-хронологічний, культурологічний, компетентнісний, діяльнісний та особистісний підходи, розгляд яких здійснюється на ґрунті вивірених наукою методологічних принципів і методів, що дозволяють здійснити об'єктивний і комплексний аналіз теорії та практики такої підготовки в означених хронологічних межах дослідження.

Список використаних джерел:

1. Березівська, Л. Д. Організаційно-педагогічні засади реформування шкільної освіти в Україні у XX столітті [Текст] : дис... доктора пед. наук : 13.00.01 / Березівська Лариса Дмитрівна ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2009. – 505 с.
2. Бобрышов, С. В. Сравнительный анализ подходов к периодизации развития педагогических теорий и концепций и образовательной практики / С. В. Бобрышов // Известия Южного федерального университета. Технические науки. – 2006. – Т. 56. – № 1. – С. 48–57.
3. Зимняя, И. А. Личностно-деятельностный подход в структуре существующих подходов к обучению / И. А. Зимняя // Современные подходы к обучению: теория и практика : материалы 1 Московской междунар. конф. «Образование в XXI веке – глазами детей и взрослых». – М. : Linguastart, 2001. – С. 5–6.
4. Княжева, І. Педагогічні умови розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін спеціальності «Дошкільна освіта» [Електронний ресурс] / І. Княжева // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2013. – № 47. – С. 25-30. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2013_47_
5. Корнетов, Г. Б. История педагогики: теоретическое введение : учебное пособие / Г. Б. Корнетов, М. А. Лукацкий. – М. : АСОУ, 2013. – 172 с.
6. Кушнір, В. М. Профільне навчання в історії розвитку вітчизняної школи (друга половина XIX–XX ст.) : монографія / В. М. Кушнір. – Умань : Видавець «Сочінський», 2016. – 418 с.
7. Леонтьев, А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев. – Политиздат, 1976. – 304 с.
8. Меретукова, З. К. Методология научного исследования и образования : учебное пособие / З. К. Меретукова. – Майкоп : Изд-во АГУ, 2003. – 244 с.
9. Новиков, А. М. Методология : словарь системы основных понятий / А. М. Новиков, Д. А. Новиков. – М. : Либроком, 2013. – 208 с.

10. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии / С. А. Смирнов, И. Б. Котова, Е. Н. Шиянов и др.; под ред. С. А. Смирнова. – М. : Академия, 2000. – 512 с.

11. Субботина, О. В. Состояние проблемы формирования культурного опыта человека в гуманитарной науке [Електронний ресурс] / О. В. Субботина. – Режим доступу : www.superinf.ru

12. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

13. Хакен, Г. Синергетика / Герман Хакен. – М. : Мир, 1980. – 405 с.

14. Шкабара, И. Е. Современные методологические подходы в организации историко-педагогического исследования / И. Е. Шкабара // Образование и наука. – 2005. – № 5 (35). – С. 39–43.

УДК 378.147.091.313

Н.Є. Дмітренко, І.В. Доля, Вінниця, Україна
N.Ye. Dmitrenko, I.V. Dolia, Vinnytsia, Ukraine
nataliadmitrenko0302@gmail.com
dolia.enigma@gmail.com

PROBLEM-BASED LEARNING: IMPLEMENTATION OF PBL IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE

Annotation. *The article deals with problem-based learning (PBL) that combines theoretical knowledge and practical skills in the educational process of learning foreign language. It is considered that PBL is an effective learning method which helps students to become responsible and initiative. PBL main goals, principles and steps of application in the process of learning foreign language are observed in the article. It is cleared up that problem-based learning focuses on practical learning where students solve real-life badly structured problems. The participants of PBL process have to plan, monitor and evaluate the learning process actively, interpret personally their previous knowledge and experience and after their self-study and mutual interaction within the group, they are able to construct and reconstruct their knowledge networks. The authors state that implementation of PBL gives students a sense of ownership over their learning and empowers participants with valuable skills that motivate students to learn and gives abilities to achieve good results.*

Combination of traditional and innovative methods of education stimulates creativity of students within their preparation for practical work. Problem situations with the use of foreign language allow to make mental activity of students active. Students have to think and resolve the problem. In the centre of their attention is the idea, and the language helps in formation and formulation of this idea.

Key words: *problem-based learning (PBL); solution of the problem; motivation of students; a tutor; learning of foreign language, creative thinking.*

ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ: ЗАСТОСУВАННЯ ПОН У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. *У статті розглянуто проблемно-орієнтоване навчання (ПОН), яке поєднує в собі теоретичні знання і практичні навички, що застосовуються у процесі вивчення іноземної мови. Вважається, що ПОН є ефективним методом навчання, який допомагає студентам ставати більш відповідальними та ініціативними. У статті висвітлюються основні цілі, принципи і етапи застосування ПОН у процесі вивчення іноземної мови. Наголошується, що ПОН має практичний характер навчаючи студентів вирішувати проблемні ситуації реального життя. Учасники ПОН вчаться планувати, моніторити і оцінювати процес навчання, особисто інтерпретувати їх попередні знання і досвід, і, після самостійної роботи та групової взаємодії, вони здатні побудувати і реконструювати їх власні мережі знань і вмінь. З'ясовано, що реалізація ПОН на заняттях з іноземної мови робить студентів центром навчального процесу, водночас, викладач виконує функцію фасілітатора, а не джерела знань, стимулюючи студентів до пошуку власних рішень проблем. Доведено, що реалізація ПОН надає студентам відчуття причетності до навчання і наділяє цінними навичками і вміннями, що мотивують студентів до навчання і надають їм можливості досягати гарних результатів.*

Проблемні ситуації з використанням іноземної мови дозволяють зробити розумову діяльність

© Н.Є. Дмітренко, І.В. Доля, 2018